

MILOST A PRAVDA

Odpověď na kritickou recenzi P. Macka

Jakub S. Trojan

Z velmi podnětné recenze mé knihy *Moc v dějinách* a dalších studií vyjímám jen dvě, podle mého názoru nejpodstatnější kritická stanoviska, která by mohla napomoci širší theologické diskusi. Nalézám je v textu v odstavcích za trojhvězdičkou. Macek zde posuzuje na prvním místě oprávněnost mé hermeneutické metody. Vytýká mi, že jsem ze systematické tísně, která je dána pluralitou představ o struktuře moci (dodávám, že se po léta zabývám analýzou **Boží** moci) unikl volbou výkladové osy, která by v dané problematice přinesla žádoucí vyjasnění. Dále mi autor recenze vytýká, že jsem zcela pominul tradici, v níž je tato látka (tedy problematika Boží moci) v církvi předávána. Klade zásadní otázku: *Vzniká smysl a zaměření celku jen volbou interpretačního měřítka, nebo ten celek už smysl a zaměření má a my jej nahlédneme ve chvíli, kdy zjišťujeme, jak on si ‚upravuje‘ nás?*

Mackova námitka se vlastně zaměřuje dvojím směrem: Jednak k theologické reflexi (a ještě hlouběji: k tradici víry a zbožnosti předávané z generace na generaci v církvích), jednak na přímý vztah k textům Písma. Má pravdu v tom, že se v úvodních, více exegeticky zaměřených, partiích knihy *Moc v dějinách* prakticky neorientuji na dějinách exegeze příslušných míst a předkládám vlastní výsledky své spíše meditativní než odborně vykladačské metody. Zde také formuluji i svůj základní hermeneutický přístup, který právě Macek kritizuje.

Položím velmi obecnou, ale přesto po mém soudu legitimní otázku: I když sebezpučeněji doložíme, jak k zvoleným textům přistupovala tradice, splníme tím svou nejvlastnější povinnost bohoslovecké práce? Jsem přesvědčen, že „*celek, jeho smysl a zaměření...si upravuje nás*“ jenom tehdy, když se odvážíme položit mu své vlastní otázky. Text sám ze sebe nepromluví. Jeho smysl se nám otevře jen v napětí, do něhož ze své strany vkládáme své předporozumění zvolenému textu, i to, co z jiných vykladačských pokusů (celý náš život je svým způsobem ‚sebevýklad‘) do hermeneutického úsilí ‚ad hoc‘ zapojíme, abychom celek a jeho smysl získali. Výsledek takového úsilí je zajisté jen předběžný. Musíme přivolit, aby novým dota-

zováním textu smělo jeho poselství náš prvotní nález opravit, případně posunout do další významové roviny. Tuto svobodu nelze textu upřít. V tomto směru není jeho smysl předem v naší dispozici. Nicméně není před námi prostě dán, jakoby objektivně, nezávisle na tom, jak se k němu vztáhneme. Tím netvrdím, že je dán pouze subjektivně. Ale bez volby perspektivy z naší strany, to jest bez duchovního rozhodnutí, text se k slovu nedostane. Vtírá se ihned otázka: Odkud toto duchovní rozhodnutí, na čem je založeno, jak souvisí s výkladem, který je má teprve legitimovat? Zde můžeme nejprve konstatovat: Opakováním pouze tradovaného výkladu nevstoupíme do hermeneutického kruhu. Nevstoupíme do koloběhu duchovních sdělení, jímž se zprostředkuje dotyk jak s ustálenou tradicí výkladu daného textu (anebo celého souboru textů), tak i s původní situací, z níž text vychází a k níž míří. V tomto smyslu je vázanost na vykladačskou tradici vskutku relativní (nejenom formální). Platí to ovšem i o vlastních hermeneutických pokusech dnešních. Jsem přesvědčen, že dokonce sama tradice — pokud se přeneseme do okamžiku tvorby kánonu a vykladačské práce ‚en arché‘ — stála tváří v tvář podobné hermeneutické situaci: Musela si obdobným způsobem vytvářet hermeneutické principy, jejichž výsledky považujeme nyní, s odstupem staletí, za ustálené a prověřené. Také ona volila: Např. tak, že dílo Ježíšovo i Vzkříšeného Krista prohlásila za hermeneutický střed jak novozákonních, tak starozákonních textů. To je **předchůdné** rozhodnutí víry, hermeutická práce v rámci systemizující theologické reflexe následuje.

Snad se po tomto vyjasnění ukáže, že má interpretační pozice není tak vzdálena tomu, co považuje při hermeneutické práci za legitimní kolega Macek.

Ještě závažnější je Mackova kritika mého pojetí Kristova kříže. Zde podle jeho názoru opouštím nejen klasickou protestantskou linii, ale dochází z mé strany i k deformaci základní linie evangelia. „V Trojanově převyšprávění je to již jen výzva...“ tedy to, co o něco dále Macek označuje jako linii B, která je důsledkem, či odezvou linie A (= radostaná zvěst o spasení hříšníků). Domnívá se, že jsem zaměnil imperativ za indikativ a tím nadobro A vytlačil.

Zde stojíme u centrální otázky. Vskutku mne znepokojuje chmurné zatížení protestantské zbožnosti a theologie, která se upíná ke golgotské události jako k výlučnému datu a nejpodstatnějšímu zdroji naší víry. Poukaz ke kříži nabyt v naší tradici až magicky zaklínavé formule. Ochromuje nás v naší odpovědnosti vůči celku života. Znepokojuje mne především zúžený pohled, který přestává, soustředěním na toto datum, vidět celé bohatství evangelia. Neotupený zrak víry smí přece zahlédnout i další významné indikativy biblického poselství, jakými jsou zejména eschatologický výhled ke Kris-

tovu přicházejícímu království i naplnění dalších Hospodinových zaslíbení. I z nich pro nás plynou četné imperativy, které prohlubují naši odpovědnost v církvi a ve světě. Ty se nedají přímočaře spojit s událostí kříže a zejména s onou jeho pokleslou interpretací, kterou nám pohříchu většinová tradice předává. Vytváří totiž z velkopátečního dění archetyp, k němuž se váže (nesprávně!) vztah lidské viny a Božího odpuštění ve stylu dnes už pozapomenutého, ale stále ještě zlomkovitě přežívajícího anselmovského výkladu.

Odmítám přijmout základní axiom, že těžiště naší víry leží v minulosti. **Spásným činem není ukřížování, ona krátká datovatelná chvíle, nýbrž Ježíšův život.** Ve světle podobenství o zlých vinařích (Mt 21,33n, par. Lk 20,9n), a dalších biblických míst, označujících násilí na Ježíši nemetaphoricky jako lidskou vinu, **kteřou Bůh odmítá** (např. Sk 7,52, 1K 2,8), je třeba jeho kříž vyložit jako dovršení onoho utrpení, jemuž byl Beránek vystaven od chvíle zrození: Neměli místa v hospodě, do svého vlastního přišel, jeho vlastní ho nepřijali... To, že toto protivenství Ježíš unesl ve věrnosti Božímu dílu obnovy, že je neopustil ani ve chvíli největší životní zkoušky, obsahuje v sobě záchrannou moc, které se ve víře otvíráme. Takto interpretuji theologii crucis: Kristův kříž proniká celým jeho životem a vyjadřuje tak ve všech rovinách inkarnační pohyb sestupující Boží lásky. Vzkříšením se Bůh přiznává k tomuto životu a otvírá mu novou skutečnost jako prvotně nového stvoření.

Tím dostává, jak jsem přesvědčen, i naše zvěstování o vině a odpuštění plastičtější podobu, než když je spojeno výlučně s golgotskou událostí. Ta nás sama o sobě — jak ukazuje tradiční výklad — strhuje k úvahám, které jsou zavádějící. To, že Bůh je k nám přivracen tváří milosrdné shovívavosti, že nehledá naši záhubu, ale přeje záchranu všem, ztělesnil Ježíš bezpočtukrát svým zvěstováním po celou dobu svého působení. Protivenstvím, kterému byl přitom vystaven, se lidským soudem nad ním a posléze ukřížováním jen potvrzuje propastnost lidského srdce, které připraví smrt nevinnému. Bůh však obětovanému životu nejvěrnějšího svědka přiřkne Vzkříšením pečeť a moc pravé existence. Pole neovládne lidský hřích a démonie vzpoury proti lásce, která se dává, ale ten, kdo Boží lásce zůstal věren i ve chvíli naprostého osamocení.

Smysl a funkci kříže je proto nutno hledat v tom, co mu předchází v Ježíšově životě. Již v něm leží podstata pohoršení a podstata bláznovství **kříže!** Zvěstovat Ježíšovu smrt jako spásné dílo lze theologicky legitimně tak, že obracíme svou pozornost k celému pásmu událostí, v nichž smrt vystrkuje své ostny. Touto cestou je podle mého přesvědčení možno vrátit

se k Pavlově teologii kříže (a s obměnou k Lutherově teologii crucis) a interpretovat ji naznačeným způsobem. Nikoliv jako punktuální událost, nýbrž jako **dění**, jež provází Ježíšův život od počátku.

P. Macek nadepsal své kritické zamyšlení nad mou teologií Milost a pravda. Ví o tom, že v janovském podání je připojeno: ...*dia Iesou Christou egeneto* (J 1, 17). Vše závisí na tom, jak si vyložíme ono: *Egeneto* (stala se). Protože ‚indikativem‘, rovinou A, jak to staví P. Macek, je pro mne **celá** plocha Ježíšova života (máme-li zůstat u christologického tématu), milost a pravda se děje, stává skrze **celý** Ježíšův život. A ten jako celek stojí ve světle či spíše pod temným znamením kříže. Je na recenzentovi, kterému vděčím za mimořádnou pozornost mým skrovným interpretačním pokusům, i na dalších čtenářích mých statí, aby posoudili, zda jsem zaměnil indikativní rovinu za imperativní, zda jsem svou teologickou perspektivou opustil základní zvěstnou linii biblického poselství, jež nemáme a ani nejsme s to uchopit jinak, než v napřaženosti odvážné víry. *His Rhodus, hic salta.*